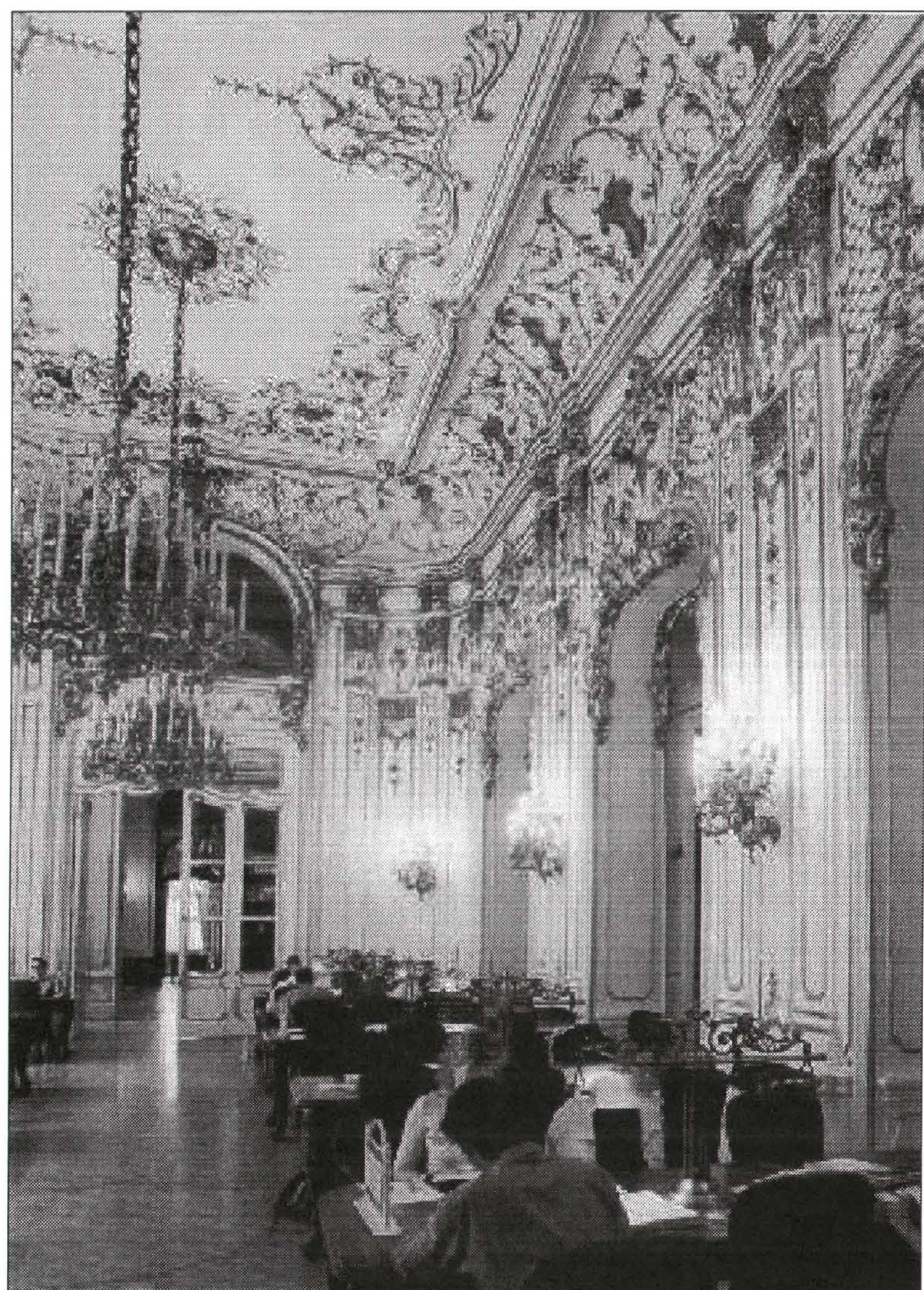

könyv
könyvtár
könyvtáros

2002
augusztus

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

11. évfolyam 8. szám

2002. augusztus

Tartalom

Könyvtárpolitika

Fodor Péter: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója 3

Fórum

Kozmáné Sike Emese: Könyvtárosok(k) az ezredfordulón 2. rész: Könyvtárosi hangulatjelentés – 2001 19

História

Futala Tibor: Hét részlet egy önéletrásból 31

Műhelykérdések

Pogányné Rózsa Gabriella: Ranganathan nézetei a formai katalógus funkcióiról és építésének alapelveiről 42

Extra Hungariam

Kührner Éva: „A könyvtár összekötő kapocs szerző és olvasó között”.
Kongresszusi beszámoló Augsburgból 53

Könyv

Pogány György: Könyvek a könyvekről 56

From the contents

- Péter Fodor*: Development concept of the Metropolitan Szabó Ervin Library (3);
Emese Sike-Kozma: The prestige of librarians 2. (19);
Tibor Futala: Memories from the years spent in the National Széchényi Library (31);
Gabriella Pogány-Rózsa: The views of Ranganathan about the functions and principles of building the alphabetical catalogue (42)

Cikkeink szerzői

Fodor Péter, a FSZEK főigazgatója; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *Kozmáné Sike Emese*, a Debreceni Egyetem tanszéki könyvtárosa; *Kührner Éva*, a Kállay Rudolf Orvosi Szakkönyvtár vezetője; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Pogányné Rózsa Gabriella*, az ELTE oktatója

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791
Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója
Technikai szerkesztő: **Korpás István**
Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest
Felelős vezető: **Freier László**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

A

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési koncepciója

I. Preambulum

A könyvtári rendszer működtetését és fejlesztési irányainak kijelölését alapvetően meghatározza, hogy Magyarországon – a nemzetközi trendekkel összhangban, bár némi késéssel – az információs társadalom korszakába léptünk, és ezzel az információs technológia a mindennapi élet részévé vált. A hagyományosan információs feladatokat ellátó szervezetek paradigma- és technológiaváltással kerültek szembe.

Az emberek élethelyzetének változásai, növekvő információs igényei, a civil társadalom megerősödése, a kulturális kezdeményezések szerepe, a tanulás felértékelődése, a művelődés/műveltség értéke alapvetően megváltoztatja a korábban rögzült könyvtárképet. Ma a hagyományos könyvtári funkció és az információs központ együttes jelenléte biztosítja azt a szerepet, amely a kultúráközvetítés e sajátos intézményeiben megfelel a változó társadalmi elvárásoknak.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár – mint a főváros legnagyobb közművelődési intézménye, a lakosság mintegy 10%-ának közvetlen szolgáltatója, jelentős kulturális érték őrzője és közvetítője – feladatának és felelősségének tekinti, hogy a kor kihívásaira fejlesztési stratégiájának kidolgozásával, szolgáltatási feladatainak újrafogalmazásával válaszoljon.

A fejlesztési tervben a fenntartó elkötelezettsége meghatározó a hatékonyabb könyvtári hálózat kialakításában, a könyvtár működési feltételeinek megteremtésében, a lakossági szolgáltatások magas szintjének garantálásában.

II. Előzmények

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár életében az 1990-es évtized jelentős változásokat eredményezett. A teljesség igénye nélkül kiemelendők: a könyvtári környezet és a könyvtári funkció változásai, a hazai és nemzetközi szakemberek által végzett „átvilágítási munka”, a korábbi könyvtári szervezet módosítása, a régiós rendszer kialakítása, az AV-dokumentumok kölcsönzésének bevezetése, a családi könyvtár modelljének kidolgozása, a közönségkapcsolatok átalakulása, az új PR-tevékenység megjelenítése.

Ha a feltételrendszert tekintjük, akkor a hálózat elaprózottsága, a tagkönyvtárak telepítésének esetlegessége mellett a hálózat fel- és megújításának forráshiánya jellemezte az elmúlt évtizedeket. Halaszthatatlanná vált a Központi Könyvtár rekonstrukciója. Egyre súlyosabb gondot okozott a szakmai lépésváltás programjá-

nak elmaradása és az ezzel összefüggő személyi és szemléleti problémák megoldatlansága, az egzisztenciális kérdések kiélezetté válása.

A könyvtár történetében ebben az évtizedben döntő változást alapoztak meg azok a beruházások, amelyek alapvetően kedvezően befolyásolják az elkövetkezendő években a főváros könyvtári ellátását:

- 1996-ban a Szolgáltatóház megépítése,
- 1998-ban a Pálffy-palota felújítása és benne a Zenei gyűjtemény, a gazdasági-műszaki igazgatóság elhelyezése,
- 1997–2001 között a Központi Könyvtár bővítése és rekonstrukciója,
- a hálózat néhány könyvtárának felújítása.

Az új Központi Könyvtár megjelenésében, tartalmában, szervezetében, szolgáltatási sokszínűségében a hazai közkönyvtári rendszer legnagyobb egysége. Az eddigi működési tapasztalatok azt igazolták, hogy Budapest új kulturális intézménye megfelel a korszerű szakmai követelményeknek, és nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő jelentőségű.

2000-ben a könyvtár áttekintő elemzése sürgetőleg vetette fel a hálózat állapotának teljes felmérését. Az olvasók tapasztalatairól jól tájékozottak a holland–magyar szakmai felmérésben való részvétel, valamint a Központi Könyvtár olvasóinak véleménye az új könyvtár szolgáltatásairól.

2001-ben elkészült a hálózat átfogó adatfelvétele, amely objektív képet nyújtott a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózatának állapotáról. Az adatfelvétel kitért az épületek paramétereire, állapotára, tulajdonviszonyaira, a műszaki-technikai infrastruktúrára, a szakmai szolgáltatás tartalmára és mutatóira, valamint a humán erőforrás helyzetére.

Ezek a változások, tendenciák, információk együttesen és külön-külön is indokolják a főváros könyvtári ellátásának újragondolását.

III. A fejlesztés alapelvei

A könyvtár fejlesztési programját a szervezet, az ellátó rendszer, a szolgáltatások, a dologi (épületek, eszközök, költségvetés) és a humán erőforrások összehangolt átalakítására alapozzuk.

Az elkövetkező években olyan célok megvalósítása a feladat, mely középtávon, 5–10 év alatt, érzékelhető minőségi változást hoz a város közkönyvtári ellátásában. Valamennyi könyvtárunk hagyományos funkciói mellett csak információs feladatkörrel bővülve töltheti be szerepét. A már megvalósult fejlesztések bázisán – a központi és a hálózati szolgáltatások újragondolásával, valamint bővítésével – jó adottságokkal rendelkező tagkönyvtárak hálózata alakítható ki a korszerű szolgáltatások rendszerbe foglalt bevezetésével.

A megvalósult fejlesztések szakmai tapasztalatai a hálózatfelméréssel együtt lehetővé teszik a stratégiai célok megfogalmazását, a változtatások csomópontjainak kijelölését, a prioritások meghatározását és a tennivalók ütemezését.

A fejlesztési koncepció lényege a tagkönyvtárak szolgáltatásainak jobb összehangolása, erőforrásainak célszerű hasznosítása. Olyan strukturális változtatások megvalósítása, amelyek erősítik az egységes szervezetet, bővítik és javítják egy-

részt a hálózaton belüli könyvtár tevékenység összehangolásának feltételeit, másrészt a központi szolgáltatások körét, ugyanakkor differenciált szolgáltatási szinteket hoznak létre. A könyvtárfejlesztési terv érdemi megvalósulása azon múlik, hogy a stratégiai tervben sikerül-e megtalálni a könyvtárhasználat súlypontjait, céljaink egybeesnek-e a tényleges használói igényekkel.

- A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár fejlesztési programjának meghatározó szempontjai:
 - a) Paradigmaváltás: a felhasználói igények változásait gyorsan követő, működésében magas fokon integrált, hatékony könyvtár funkcióinak továbbfejlesztése, megerősítése, alakítása.
 - b) Technológiai váltás: a könyvtár a szolgáltatásainak megszervezésében, a használók közvetlen kiszolgálásában, az adatok/információk és dokumentumok hozzáféréseinek biztosításában, a könyvtári munkafolyamatokban, a szervezet működtetésében széles körben alkalmazza a modern információtechnológia eszköztrendszerét és eredményeit.
 - c) A szolgáltatási potenciál bővítése, olyan szolgáltatási helyek létesítése, amelyek többet tudnak szolgáltatásban, komfortban, a már elért szolgáltatási szint stabilizálására.
 - d) A könyvtár szakmai feladataiban az alábbi célokhoz rendelni fejlesztési forrásait:
 - I) a kerületi tagkönyvtáraknál a települési közkönyvtári ellátás teljes körű megvalósulásához;
 - II) a Központi Könyvtárban részben a szakkönyvtári funkcióhoz (a társadalomtudomány és ezen belül a Szociológiai gyűjtemény fejlesztéséhez és szolgáltatásaihoz), részben pedig egy általános tudományos könyvtár feladataihoz (a tudomány és az emberi praktikum valamennyi területén reprezentálja a tudományosság által elfogadott általános ismereteket);
 - III) a könyvtári szervezet és az ellátó hálózat informatikai rendszerének kiépítéséhez.
 - e) A fejlesztés az alábbi tervezhető külső forrásokból és az intézmény meglévő eszközeiből valósítható meg:
 - I) a főváros tulajdonában lévő ingatlanokkal való gazdálkodás (eladás, vétel, csere, visszaforgatás);
 - II) a Fővárosi Közgyűlés beruházási, felújítási, informatikai fejlesztési forrásai;
 - III) az informatikai és könyvtári szakmai fejlesztés kormányzati forrásai;
 - IV) a kerületi önkormányzatok fejlesztési, hozzájárulási forrásai;
 - V) a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár saját karbantartási lehetőségei.

IV. Szervezetfejlesztés

A szervezetfejlesztés súlypontja a könyvtár szolgáltató egységeinek együttműködésére, a központosítottan ellátható feladatok továbbfejlesztésre és a szolgáltató helyek funkcionális feladatainak pontos meghatározására, illetve az egységek feladataihoz szükséges erőforrások tervezésére épül.

A) Hálózatfejlesztés

● A hálózatfejlesztés irányai:

- korszerűbb, ütőképesebb hálózat, vagyis kevesebb, de jól felszerelt, korszerű könyvtári egység kialakítása, a felesleges részegységek (külön épületekben lévő olvasótermek, gyermekrészlegek) integrálása;
- a használat szempontjából „kiváltható” egységek integrálása, megszüntetése (a közelben más könyvtár, relatíve alacsony olvasói létszám);
- a város ellátatlan területén új könyvtárak építése;
- a hálózat adta lehetőségeknek a jelenleginél jobb, célszerűbb kihasználása, megvalósítása, az egyes egységek funkcióinak újragondolása a könyvtári környezet függvényében, a területi ellátás elvének érvényesítése, a jelentős vonzáskörzettel rendelkező nagyobb könyvtárak környezetében lévő tagkönyvtárak funkcióváltása;
- a hálózatot alkotó szolgáltató helyek működési feltételeinek, szolgáltatásainak bővítése, javítása;
- a funkcióknak és a szolgáltatásnak megfelelő arányos létszámszerkezet, felkészült, jobban fizetett munkatársak.

● A hálózatfejlesztés megvalósításával elérhető:

- áttekinthető rendszerű könyvtári hálózat áll a lakosság rendelkezésére, amely a területi ellátó rendszerre épül;
- a program lezárultával a hálózat alkalmassá válik a minőségi ellátásra, képes lesz a hagyományos és új dokumentumtípusokat az olvasók rendelkezésére bocsátani, differenciáltabb szerzeményezéssel, az esetlegességek kiiktatásával, a rendelkezésre álló források célirányosabb felhasználásával hatékonyabbá tehető az állománygyarapítás;
- csak olyan könyvtárak tekinthetők a hálózat részének, amelyek rendelkeznek a megfelelő informatikai feltételekkel;
- racionálisabban tervezhető és szervezhető a szakmai szolgáltatás;
- a megerősödő hálózati tagkönyvtárak eredményesebb munkát végezhetnek a helyi kulturális életben;
- a felszabaduló szakmailag alkalmas munkaerő átirányítása az ellátatlan és/vagy kevésbé ellátott egységekbe, ezzel is növelve a szakmai minőséget. A megszűnő állások – elsősorban képesítés nélküliek, nyugdíjasok – révén felszabaduló bérből az itt dolgozók jobb javadalmazása valósulhat meg, mivel a könyvtár dolgozóinak átlagkeresete a legalacsonyabb a főváros közművelődési–közgyűjteményi intézményei között. A megoldás csak egyik elemének tekintjük a saját források felszabadítását és felhasználását. Másik elemének tartjuk a központi bérintézkedések és a fővárosi források további biztosítását az elkövetkezendő években is;
- a könyvtár külső megjelenésében vonzó, belső térkialakításával esztétikus környezetben biztosítja a kölcsönzés és helyben használat feltételeit;
- finanszírozhatóvá válik a könyvtári ellátási intézményrendszer a fővárosban;
- a könyvtár szakmai szolgáltató egységei egymással kötelezően együttműködnek, hálózatot alkotnak.

B) Könyvtári ellátó rendszer fejlesztése

Az ellátás feladatait az alábbi funkciójú és felépítésű ellátóhelyekkel kívánjuk megoldani:

1. Tagkönyvtárak

a) A Központi Könyvtárak alkalmasnak kell lennie a differenciált nagyvárosi könyvtári ellátásra, gyűjteménye az általános tudományos könyvtáré, használói köre általános, néhány tudományterületen alkalmas szakkönyvtári funkciók betöltésére. A Központi Könyvtár ellátja a nagyvárosi nyilvános közkönyvtár feladatait, országos szakkönyvtárként részt vesz a tudományos és szakkönyvtári rendszerben, I. osztályú tudományos könyvtárként támogatja a kutatómunkát és az oktatást. Korhatárra és az érdeklődési körre való tekintet nélkül segíti az önképzést és a szervezett oktatást.

Szolgáltatásaiban széleskörűen felhasználja az információtechnológiát.

b) A kerületi tagkönyvtár a települési könyvtári ellátás alapintézménye. Működési feltételei, szervezete, szolgáltatásai alapján:

- I) a kerületi I. típusú könyvtár felső szintű közkönyvtári szolgáltatásokat biztosít. Tájékoztató szolgálata jól szervezett kézi- és referenz könyvtárra, sokoldalú feltárást biztosító katalógusrendszerre épül, széles körben alkalmazza az információtechnológiát. Alkalmas valamennyi használói réteg igényeinek helyi kielégítésére, a könyvtári rendszer szolgáltatásainak közvetítésére. Általános szolgáltatása és gyűjteménye mellett speciális és különgyűjteményekkel és szolgáltatásokkal, változatos rendezvényi kínálattal áll használói rendelkezésére. A használók kulturális és társadalmi tevékenységéhez teret biztosít.
- II) a kerületi II. típusú könyvtár szolgáltatásait, gyűjteményét a közvetlen vonzáskörzet igényei szerint szervezi. Tájékoztató apparátusa referenz könyvtárra, leíró és szakkatalógusra épül, társadalmi környezete információs szükségleteinek kielégítésére megfelelő tájékoztató szolgálatot működtet, lehetőségeihez mérten kapcsolódik gépi adatházisokhoz. Helyet biztosít a különböző csoportok tevékenysége számára.
- III) a kerületi III. típusú könyvtár a szűkebb lakossági csoportoknál, a helyi közösségeknél leggyakrabban jelentkező könyvtári igényeket elsősorban kölcsönzéssel elégíti ki. Szolgáltatásait használói alapvető tájékoztató, tanulmányi és szórakozási igényei szerint alakítja. Állományát leíró katalógusban tárja fel, technikai-referenz tájékoztatást nyújt. Közvetíti a nagyobb egységek szolgáltatásait, a helyben ki nem elégíthető használói igényeket a hálózat nagyobb egységei felé irányítja.

2. Az új besorolási feltételek szerint a követelményeknek megfelelő szolgáltató helyek száma körülbelül 50–53-ra csökken. A számszerűen kevesebb tagkönyvtár valóban megfelel a szakmai követelményeknek (az előzetes tanulmányok szerint a tagkönyvtárak cca 40%-a az I–II. kategóriába, cca 60%-a a III.

kategóriába sorolható, jelentős javulást indukálva a feltételrendszerben). (Lásd a függelék!).

3. A régióközpontoknak az eddig tapasztaltak felhasználásával korszerűsíteni kell a tagkönyvtárak szakmai feladatainak és az integrált könyvtári rendszer központi szakmai szolgáltatásainak összehangolását, a könyvtári technológiaváltás bevezetését, az új technológiák üzemeltetését, az integrált könyvtári rendszerhez még nem kapcsolódó tagkönyvtárak hagyományos szolgáltatási rendszerének megújítását.

4. A könyvtár integráltan ellátható szakmai feladatainak megoldására, a gyűjteményfejlesztés és az informatikai szolgáltatások területén központi szakmai szolgáltató szervezeti egységeket működtet. Feladatuk a tagkönyvtárak tevékenységének megalapozása és segítése.

V. Szolgáltatásfejlesztés

A szolgáltatásfejlesztésben a könyvtár a nagyváros összetett használói igényeinek, a magyar könyvtári rendszerben betöltött szerepének megfelelő szolgáltatási struktúra kialakítására törekszik azzal a szándékkal, hogy hatókörét az ellátandó lakosság körében jelentősen bővítse.

Alapelvek:

- A települési ellátás közkönyvtári funkcióit a hálózat különböző típusú tagkönyvtárainak egymást kiegészítő szolgáltatási struktúrája alkotja. (Lásd: 1. sz. függelék)
- A települési közkönyvtári alapellátást a fővárosban a könyvtár szolgáltató helyei együtt, a hálózati elvnek megfelelően, differenciált szolgáltatási rendszer működtetésével valósítják meg.
- E feladat ellátása során figyelembe veszik a nyilvános könyvtári ellátás egyéb intézményeinek működését is. A 18 éven aluli lakosság esetében a közoktatási intézmények (az általános iskolák és a középiskolák) könyvtárait, egyes lakóközteretek esetében a munkahelyi, illetve civil szervezeti könyvtárak működését. Figyelnek arra, hogy egyes határterületi szolgáltatásokat az üzleti szféra is megvalósít.
- E szolgáltatásokat szigorú költségelemezés után vagy karitatív és esélyegyenlőségi megfontolások alapján működteti a könyvtár.

Szolgáltatások, szolgáltatási politika:

- Az alapszolgáltatások körét a könyvtárnak maradéktalanul teljesítenie kell. Az alapszolgáltatások teljes köre csak ott tartható fenn, ahol a szolgáltatási egységben az hatékonyan megvalósítható. A szolgáltatáspolitikában, a gyűjteményfejlesztésben – a szakkönyvtári és az elfogadott különgyűjteményi feladatokat leszámítva – a tömegesen jelentkező igényekre kell koncentrálni. A kiegészítő szolgáltatásokban fokozottan érvényesíteni kell a hatékonyság elvét. Ezek általában térítéses szolgáltatások, technikai eszköz igényesek, speciális felkészültséget igényelnek.

Alapellátáson értendő: a könyvtári dokumentumok kölcsönzése, helybeni szolgáltatása, faktográfiai szolgáltatás a könyvtár helyben

lévő dokumentumállományából, illetve telekommunikációs eszközök felhasználásával a könyvtári rendszer, valamint más nyilvános ingyenes adatszolgáltatók forrásaiból. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hálózata működteti – lehetőség szerint az illetékes önkormányzatokkal együtt – a fővárosi közhasznú információs rendszert.

- Szakkönyvtári ellátás: feladata a könyvtári rendszerrel együttműködve a hazai és a nemzetközi tudományos kiadványok szolgáltatása a kutatás és felsőoktatás számára, szakinformációs szolgáltatások fenntartása és fejlesztése.
- Különgyűjtemények: szolgáltatásaik elsődlegesen a helyismeret/helytörténet dokumentumaira épülnek, de indokolt esetben egyéb speciális olvasói igények kiszolgálása is fenntartandó egyes tagkönyvtárakban. A Központi Könyvtár helytörténeti és muzeális különgyűjteményeinek használatában és a kapcsolódó információsztálatási feladatok ellátásában nagyobb teret kell adni a korszerű informatikai eszközök felhasználásának (dokumentumok digitalizálása, webstálatatás, adatbázis-építés).
- Nagyvárosi könyvtári ellátás pillérei:
 - A területi elv: a fővárosnak – mint települési egységnek – a lefedése könyvtári szolgáltatással. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kidolgozta, hogy milyen sztaátlató egységekkel (nagyság, sztaátlatási potenciál, működési feltételek), milyen telepítési sűrűséggel látható el a feladat, hogyan valósul meg a könyvtári ellátás az információs társadalomban, ahol a lakosság döntő hányada rendelkezik az alapvető telekommunikációs infrastruktúrával (telefon, nagy területű kommunikációs hálózat, PC, kommunikációs szoftver). A járulékos feladatok újabb területi ellátási problémákat jelentenek (országos feladat, agglomeráció, a tényleges felhasználói kör). Ezek megoldása további koordinációt kíván.
 - Sztaátlatási elv: a sztaátlató helyeken ténylegesen elérhető sztaátlatások köre, a hálózat mint sztaátlató, a központi sztaátlatások jelentősége.
- Többfunkciós könyvtár (kiegészítő sztaátlatások, könyvtári rendezvények):
 - A sztaátlatást közvetlenül támogató programok (alapvetően a könyvtári hatékonyság fokozása érdekében); dokumentumok népszerűsítése a könyvtári használat fokozása érdekében (forrásait az intézmény költségvetésében tervezni kell, ezt egészítik ki a pályázati források). Tervezésük esetlegességét meg kívánjuk szüntetni.
 - Az olvasói rétegek megnyerését szolgáló vagy az elsősorban a szociális problémákkal foglalkozó rendezvények az elérni kívánt rétegek megjelenésével tervezhetők az éves munkatervben. Megvalósításuk döntően pályázati – kisebb részben intézményi – forrásokból történik.
 - Általános kulturális programok, kiállítások, műsoros estek, rendezvények, kizárólag külső forrásokból. A civil társadalom befogadása az erre alkalmas könyvtárakban a kölcsönös nyereség elvén.
- Vállalkozási tevékenység: a szakmai szolgáltatások a felhasználók szűkebb körét érintik közvetlenül, elsősorban a közönségkapcsolatokban kell felhasználási lehetőségüket keresni. A Központi Könyvtár által kínált feltételek lehetőséget adnak reprezentatív rendezvények fogadására, a jól megválasztott – a könyvtár szponzorálásában szerepet vállaló – gazdasági szféra megnyerésére.

VI. Gyűjteményfejlesztés

A gyűjteményfejlesztés a könyvtár szolgáltatásfejlesztésének kulcsfontosságú feltétele, ezért a fejlesztési tervben is kiemelten kell kezelni. A fejlesztési politika tartalmi kérdéseit, a gyűjteményegységekhez kapcsolódó szolgáltatási feladatokat részletesen szabályozni kell.

1) A könyvtár gyűjteménye:

- a) Tartalmilag lefedi az emberi kultúra nemzeti és egyetemes területeit, tartalmazza valamennyi dokumentumtípust, gyűjteményét egységes központi katalógusban sokoldalúan feltárja, a tartalomhordozó források felkutatásával és feltárásával lehetővé teszi a dokumentumok és az adatok virtuális hozzáférését, biztosítja gyűjteménye egységét és elérhetőségét.
- b) A gyűjteményfejlesztési politikában
 - I) a tervezési ciklusban folyamatosan biztosítani kell a kiegyensúlyozott állománygyarapítás szakmai és költségvetési feltételeit;
 - II) a nem hagyományos dokumentumtípusok esetében fenn kell tartani a bevételi díjjal arányos gyarapítást;
 - III) a Könyvtár I., II., III. típusú tagkönyvtáraiban a megőrző és archiváló feladatok kivételével fokozottan érvényesíteni kell a kereslet (olvasói igények) meghatározó szerepét, a gyarapítási (gyűjtőköri) szabályzatokban könyvtártípusonként pontosan le kell írni azt a tájékoztatási apparátust, amelynek beszerzése nélkülözhetetlen;
 - IV) a központosított gyarapítás kialakítását össze kell kötni az állománygyarapítási források hatékony felhasználásának részletes ki munkálásával;
 - V) a gyűjteményfejlesztés fizikai formáit ki kell egészíteni a virtuális eszközök adta lehetőségekkel, a tervezési ciklus idején nagy valószínűséggel a magyar és külföldi kulturális javak jelentős része digitalizálódik, ezért a szórványos érdeklődésre számító dokumentumok esetében az elektronikus könyvtárak szolgáltatásaira kell építeni;
 - VI) a Központi Könyvtár gyűjtőkörét a megőrző és archiváló feladatoknak, valamint az általános tudományos könyvtár funkcióinak és az újonnan integrált feladatoknak (gyerekkönyvtár, médiatár, böngészde) megfelelően kell átalakítani;
 - VII) a szakkönyvtári gyarapításban a tudományos és a közvetlen használati igényeken túl figyelembe kell venni az országos könyvtári rendszer működésével kapcsolatos egyezményeket is. A Központi Könyvtár szakkönyvtári gyűjtőkörét a szociológián túl az érintkező társadalomtudományokra is szükséges kiterjeszteni fő gyűjtőkörként;
 - VIII) az országos könyvtári rendszerrel kapcsolatos kiegészítő feladatok finanszírozására aktív lépéseket kell tenni;
 - IX) az időszaki kiadványok beszerzése terén a kerületi tagkönyvtárakban ki kell dolgozni a minimális beszerzés tartalmi és nagyságrendi követelményét, illetve azt, hogy az adott típusnak minimálisan mely időszaki kiadványok beszerzése követelmény;

- X) a kerületi tagkönyvtárak különgyűjteményeit a tényleges felhasználói igényekhez kell igazítani, ezek fenntartása és fejlesztése csak kivételesen indokolt;
- XI) a Központi Könyvtár helytörténeti és muzeális különgyűjteményei szakszerű megőrzésének könyvtártechnológiai (állományvédelmi, konzerválási és restaurálási), valamint munkaszabályzati kereteit tartósan biztosítani kell. E gyűjtemények fejlesztésében – összhangban az országos szinten készülő tervekkel – teret kell adni a dokumentumok digitalizálásának, a digitális dokumentumok gyűjtésének. Érvényt kell szerezni a köteles példányok gyűjtését a helyismereti feladatokhoz kapcsolódóan szabályozó törvényi rendelkezés [60/1998. (III. 27.) 5. § (2)] betartásának és betarthatóságának.

VII. Személyzeti fejlesztés

A könyvtár fejlesztési programjának egyik meghatározó eleme a szellemi erőforrásokkal való gazdálkodás, amely a következő alapelveken nyugszik:

- megfelelő munkaerő-struktúra kialakítása a szolgáltató helyeken és a szolgáltatásokban;
- a szakmai feladatokat ellátó munkatársak alap- és továbbképzésében az el látandó feladatokhoz igazodó rendszerének kialakítása;
- a könyvtárosok személyiségének és munkafeltételeinek (mentálhigiéné, az értékeken alapuló elismerési rendszer, munkahelyi környezet) folyamatos kondicionálása;
- a könyvtárosi életpálya vonzóvá tétele (szakmai karrier);
- rugalmas foglalkoztatási politika kialakítása (táv munkavégzés, rugalmas munkaidő);
- a munkamegosztás szerinti pozíciók értékeinek elismerése, a felkészült szakemberek megtartása;
- életkorok és szakmai tapasztalat szerinti megoszlásban kiegyensúlyozottság.

VIII. Eszközpark, infrastruktúra fejlesztése

Eszközpark fejlesztése:

- mobiliák cseréje, elsősorban az épületek megújítási tervéhez igazodva; a természetes amortizációhoz kapcsolódóan a bútorok és az egyéb berendezési tárgyak folyamatos korszerűsítése;
- a technikai eszközparknak a technológiaváltással összehangolt bővítése;
- technikai eszközök cseréje ütemezhető program szerint.

A kommunikációs/adatátviteli infrastruktúra kiépítése:

- a tagkönyvtárakban lokális hálózatok létesítése;
- belső hálózat kiépítése a főigazgatóság, a régióközpontok, a Központi Könyvtár és a gazdasági–műszaki–üzemfenntartási szervezeti egységek körére;

- valamennyi tagkönyvtárban teljes körű csatlakozás nagyterületi hálózatokhoz, ezen infrastruktúrán a könyvtári integrált szoftver alkalmazásának megoldása és üzemeltetése.

Szoftverek fejlesztése és alkalmazása:

- a könyvtári integrált szoftver továbbfejlesztése és általános alkalmazása a tagkönyvtárakban;
- új szakmai szoftverek kifejlesztése és vásárlása;
- kommunikációs és üzemviteli szoftverek vásárlása, lehetőség szerint a meglévő rendszerhez való integrációval, a kommunikációs/adatátviteli rendszer fokozatos kiterjesztése a tagkönyvtárakra.

Épületek rekonstrukciója, felújítása, újak építése.

IX. Működésfejlesztés

Irányítás:

- A működtetéshez a könyvtár hatékony irányítási rendszert alakít ki, amely rendelkezik a szakmai feladatok támogatásához szükséges gazdasági–műszaki–üzemeltetési infrastruktúrával. A szakmai szolgáltatóegységek (tagkönyvtárak, központi szakmai szolgáltatóegységek) egymással együttműködő közvetítő rendszert (hálózatot) alkotnak. A könyvtár szolgáltató egységciben összehangolt, a tagkönyvtárak vonzáskörzetének valóságos igénye szerinti, a nagyobb szolgáltató helyeken a telekommunikációs lehetőségeket is felhasználó szolgáltatási szisztémát működtet. Működéséhez biztosítja mindazon technikai eszközöket, amelyek belső felhasználóinak a dokumentumok közvetlen és közvetett hozzáférését, használatát lehetővé teszik.

Fenntartás:

- A fenntartási költségek biztosításánál a könyvtárnak
 - az önkormányzati költségvetési támogatásra;
 - a közösségi és az egyéni alapítványi juttatásokra;
 - a gazdasági társaságok szponzori adományaira;
 - a saját vállalkozási tevékenységének bevételeire;
 - valamint a szolgáltatási díjakból származó forrásokra lehet támaszkodnia.
- Újrafogalmazandó a fenntartási források felosztási és felhasználási aránya a szervezeti egységek vonatkozásában:
 - az önkormányzati fenntartásban maradó szervezeti egységek körének kialakítása;
 - a kisebb szolgáltató helyek átadása – korlátozott gyűjteményfejlesztési és egyéb alapvető szakmai szolgáltatás biztosítása mellett – olvasó közösségeknek, civil szervezeteknek;
 - a fenntartás különböző forrásainak a szervezeten belüli elosztása, feladatokhoz rendelése;
 - az önkormányzati költségvetési forrás hatékony, költségtakarékos felhasználása a szolgáltató helyeken;
 - a kerületi önkormányzatoktól átvett források növelése a fejlesztésekhez és a szolgáltatásokhoz; az így kapott támogatás továbbra is csak az adott kerület könyvtárait fordítható;

- a központi és a helyi alapból és egyéb pályázati pénzekből a nem rendszeres szolgáltatások finanszírozása;
- a nem alapszolgáltatásnak minősülő szolgáltatások díjainak a tényleges költségekhez való igazítása. Az egyes alaptevékenységek szolgáltatási díjainak differenciált, a használók teherviselő képességéhez alkalmazkodó, a hátrányos szociális helyzetet figyelembe vevő, az esélyegyenlőséget nem korlátozó folyamatos karbantartása;
- a vállalkozási tevékenységnek a megengedett költségarányon belüli optimalizálása.

Gazdálkodás:

- a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egyetlen önállóan gazdálkodó költségvetési szervezet;
- a gazdálkodási hatékonyság elősegítése és fokozása érdekében a szervezeti egységeinek a megvalósítandó intézményi és helyi szolgáltatási feladatokkal összhangban, jól körülhatárolt területeken részlegesen önálló gazdálkodást jogkört biztosít;
- a hatékony gazdálkodás elveit elsődlegesen a közfeladatok teljesítésének rendeli alá;
- a gazdálkodás a közösségi forrásait (költségvetési támogatás, közalapítványok) a saját bevételi forrásokkal egészíti ki.

X. Könyvtárhasználók, könyvtárhasználat

A fejlesztési program tervezett céljainak címzettje a könyvtárhasználó, ezért a fejlesztési program középpontjában az ő ismert és várható igényeinek kell állnia. A program megvalósításában aktivitásukkal is számolunk.

Ezen túl a könyvtár feladatának tekinti a látens igények feltárását és könyvtárhasználatáá transzformálását. A könyvtár hatókörének jelentős bővítése a hálózatfejlesztési elképzelés egyik kiemelt feladata. A könyvtár egészére és egyes szolgáltató helyeire vonatkoztatva ki kell dolgozni

- a potenciális és a tényleges használói körrel (megtartva települési alapfeladatokra és szakkönyvtári feladatokra) kapcsolatos teendőket (a használók összetétele, az aktív [megtartandó] és a passzív [megnyerendő] rétegek);
- a könyvtár monopolhelyzetéből adódóan hogyan lehet és kell a hatókört bővíteni (ellátó helyek, szolgáltatás, propaganda, működési feltételek, modernizációtechnika);
- a jövőorientált használófelkészítés feladatait, elsősorban a diákság körében;
- a könyvtárhasználat iránti társadalmi igények változásainak követési stratégiáját az olvasási kultúra könyvtáron kívüli motivációs rendszerét (az oktatás–tudás, élethosszig tartó tanulás, gazdaság, magánszféra, közélet, politika, civil társadalom, egyéni ambíciók [személyes és közösségi] és problémák [stressz], társadalmi tényezők [vallás, bűnözés] stb. figyelembevételével használható fejlesztési stratégiákat);
- az aktív könyvtár tennivalóit: reagál az előzőkre, felismeri a problémákat és könyvtári választ ad: másként gyűjt, célzottan tár fel, szolgáltatást szervez, a szervezetét átalakítja, újraszabályozza önmagát;

- az igények forrásait: a könyvtár ezt a reprezentációs szintet figyeli, és szolgáltatás-, gyűjtemény- és szervezetfejlesztési stratégiáját erre építi.

XI. A fejlesztési terv megvalósítása

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egységes szervezetként a fenti fejlesztési célok megvalósításával középtávon érzékelhető változást képest hozni a városi könyvtári ellátásban. A fejlesztési szakaszoknak megfelelően hatékonyabban tudja a lakosság könyvtárakkal szembeni igényeit teljesíteni, olyan minőségi szolgáltatást nyújtani, amely megfelel a nemzetközi és a hazai szakmai elvárásoknak.

A kidolgozott fejlesztési terv mélyreható, összetett változásokat akar elérni a könyvtár tevékenységének, szervezetének minden részében, ezért csak a fenntartó és az intézményi vezetés folyamatos, célirányos együttműködésével valósítható meg.

Szükséges, hogy a folyamat egészében aktívan részt vegyenek mindazok az intézményi szervezetek is, amelyek jogosítványokkal rendelkeznek a program véleményezésében. Be kell vonni az intézmény munkatársait is – különösen a szervezeti egységek átalakulási folyamataiba.

A fejlesztés várható eredménye, hogy korszerű szolgáltatási követelményeknek megfelelő, a rendelkezésre álló erőforrásokat hatékonyan felhasználó szervezet alakul ki, amely ugyanakkor alkalmas hatókörének jelentős bővítésére, új olvasói rétegek megnyerésére és ellátására.

A fejlesztési terv alapelvei középtávú időszak (7–10 év) feladatait fogalmazzák meg. A mellékletekben a rövid távon megvalósítható tennivalókat ütemeztük 2006-ig, illetve részletesen kidolgoztuk a fejlesztési program megvalósításhoz szükséges normatívákat, szakmai elveket. A fejlesztési terv éves feladatait a munkatervekben kell meghatározni.

A jelen fejlesztési terv alapján a könyvtár a cserére felajánlható, illetve eladható ingatlanokat – 2002. december 31-éig – felértékelteni, és hasznosításukra (új könyvtárak létesítésére, meglévő ingatlanok rekonstrukciójára, nagy értékű tárgyi eszközök beszerzésére) 2006-ig középtávú tervet készít, az éves költségvetés mellékleteként benyújtott terv szerint az eladásokat és cseréket lebonyolítja.

Az új berendezési tárgyak beszerzésére, az amortizálódott eszközpark cseréjére a könyvtár – a felújítási programmal összefüggésben – az éves munkatervben, illetve a költségvetés előkészítése során tesz javaslatot.

A működési tapasztalatokat feldolgozva és kiértékelve 2003. december 31-éig el kell készíteni a Központi Könyvtár önálló középtávú fejlesztési tervét.

Dr. Fodor Péter

Könyvtárak besorolási szempontjai

1. könyvtárak szolgáltatásai
2. könyvtárak forgalmi mutatói
3. nyitvatartási idő
4. könyvtárak alapterülete

(A felsorolás egyben fontossági sorrendet is jelent.)

KÖNYVTÁR I.

1. Szolgáltatásai

Teljes körű könyvtári szolgáltatását széles dokumentumbázisra alapozza a gyűjtőköri szabályzat előírásai szerint.

Állománya:

- minimum 60 000 kötet nyomtatott dokumentum,
- minimum 100 féle folyóirat,
- igény szerint biztosítja az elektronikus dokumentumok elérhetőségét,
- minimum 5000 db AV-dokumentum.

Állományát sokrétű tájékoztató apparátusban tárja fel;

- dokumentumállománya számítógépes adatbázison keresztül hozzáférhető, kutatható;
- interneten keresztül biztosítja a külső adatbázisokhoz való közvetlen hozzáférést;
- tájékoztatást ad a könyvtár telepített és saját építésű adatbázisai segítségével;
- részt vesz az országos dokumentumellátásban, másodfokú tájékoztatást ad az ODR valamennyi könyvtárának szolgáltatásáról;
- számítógép- és internethasználatot biztosít.

Jól szervezett gyermekszolgálattal rendelkezik.

Minimum 30 férőhelyes olvasóterme van.

Változatos rendezvényi kínálat felnőttek és gyermekek részére.

Teret biztosít kulturális és társadalmi tevékenységekhez.

Szolgáltatásait korszerű technikai eszközökkel biztosítja:

- lokális hálózat,
- minimum 10 olvasói számítógép CD-ROM leolvasóval,
- nyomtatók,
- CD-író,
- szkennerek,
- fax,
- digitális telefonvonalak,
- fénymásoló berendezés,
- AV-dokumentumokhoz szükséges lejátszó berendezések.

2. Forgalmi adatok

- kölcsönzők száma: 50 000 fő fölött,
- kölcsönzött dokumentum: 200 000 db fölött,
- beiratkozott olvasók: 5000 fő fölött.

3. Nyitva tartás

minimum heti 45 óra.

4. Alapterület

minimum 800 m².

KÖNYVTÁR II.

1. Szolgáltatásai

Széles körű könyvtári szolgáltatást nyújt használói és vonzáskörzete igényeinek megfelelően.

Gyűjtőköri szabályzat alapján épített állománya:

- minimum 25 000 kötet nyomtatott dokumentum,
- minimum 50 féle folyóirat,
- minimum 2000 db AV-dokumentum, mely lehet CD, CD-ROM, video- és hangkazetta.

Állományát adatbázisban tárja fel.

- lehetőségeihez mérten kapcsolódik külső adatbázisokhoz, internethozzáférést biztosít;
- tájékoztatást ad a könyvtár telepített és saját építésű adatbázisai segítségével;
- más könyvtárak állományáról tájékoztatást ad, lehetőségeihez mérten kapcsolódik az ODR rendszeréhez.

Minimum 15 férőhelyes olvasóterme van.

Változatos rendezvényi kínálat felnőttek és gyerekek részére.

Teret biztosít kulturális és társadalmi tevékenységekhez.

Szolgáltatásait korszerű technikai eszközökkel biztosítja:

- lokális hálózat,
- minimum 5 db olvasói számítógép CD-ROM leolvasóval,
- nyomtatók,
- fax,
- digitális telefonvonal,
- fénymásoló,
- AV-dokumentumokhoz szükséges lejátszó berendezések.

2. Forgalmi adatok

- kölcsönzők száma: 18 000 fő fölött,
- kölcsönzött dokumentum: 80 000 db fölött,
- beiratkozott olvasók: 2000 fő fölött.

3. Nyitva tartás

minimum heti 25 óra,
maximum heti 30 óra.

4. Alapterület

minimum 350 m².

KÖNYVTÁR III.

1. Szolgáltatásai

Közvetlen vonzáskörzetében jelentkező könyvtári igényeket elégíti ki.

Állományát mind tartalmilag, mind formailag a gyűjtőkori szabályzat alapján építi:

- minimum 10 000 kötet nyomtatott dokumentum,
- minimum 20 féle folyóirat,
- minimum 500 db AV-dokumentum, mely lehet video, CD vagy hangkazetta.

Tájékoztatása elsősorban saját állományára vonatkozik, primer információt nem állít elő:

- kötelezően közvetíti a hálózat szolgáltatásait, közvetítő funkciója a központi szolgáltatásokra épül;
- lehetőség szerint internethozzáférést biztosít.

Legalább 5 férőhelyes helyben olvasási lehetősége van.

Technikai eszközei:

- minimum 1 db olvasói számítógép,
- nyomtató,
- telefon,
- fax,
- AV-dokumentumokhoz szükséges lejátszó berendezések.

2. Forgalmi adatok

- kölcsönzők száma: 6000 fő fölött,
- kölcsönzött dokumentum: 20 000 db fölött,
- beiratkozott olvasók: 800 fő fölött.

3. Nyitva tartás

minimum heti 18 óra,
maximum heti 24 óra.

4. Alapterület

minimum 100 m².

2. sz. függelék

Tagkönyvtárak besorolása 2002. július 1-jén

- I. IV/1 X/4 XI/5 XIII/8 XVIII/3
II. I/1 II/4 III/5 III/7 VI/1 VII/2 IX/1 XI/6 XII/1 XV/1 XVI/2 XIX/1 XX/2 XXI/1 XXII/3
XXIII/1
III. I/2 I/4 II/1 II/2 II/3 III/1 III/2 III/3 IV/3 IV/4 V/2 V/3 VI/2 VII/3 VIII/2 IX/2 IX/3 X/2
X/3 XI/1 XI/2 XI/3 XI/4 XII/2 XIII/2 XIII/4 XIII/5 XIII/6 XIII/7 XIV/1 XIV/2 XIV/3
XIV/4 XV/3 XV/4 XVI/1 XVII/1 XVII/2 XVII/3 XVII/4 XVIII/1 XVIII/2 XIX/3 XX/4
XXI/3 XXI/4 XXI/5 XXII/1 XXII/2

(A IX/4 és a XIII/1 2002. január 31-én integrálva.)

A tagkönyvtárak összevonásának és megszüntetésének ütemezése

2001		72 tagkönyvtár
2002	összevonás: V/3 IX/4* XI/1 XI/2 XII/2 XIII/1* megszűnés: I/4 X/2 XVII/1** XVII/3**	62 tagkönyvtár
2003	összevonás: III/1 III/3 IV/4 XIII/5 XIV/3 megszűnés: XXII/2	56 tagkönyvtár
2004	összevonás: II/3 XXI/3 megszűnés: I/2	53 tagkönyvtár
2005	összevonás: VI/2	52 tagkönyvtár

* megszünt, illetve integrálódott 2002. január 31-én

** civil szervezet veszi át

Régiók alakulása

	2001	2002	2003	2004	2005
BUDAI	23	I/4 XI/1 19 XI/2 XIII/2	III/1 III/3 16 XXII/2	I/2 14 II/3	14
ÉSZAK	16	V/3 XIII/1 14	IV/4 XIII/5 12	12	VI/2 11
DÉL	16	IX/4 15	15	XXI/3 14	14
KELET	17	X/2 XVII/1 14 XVI/3	XIV/3 13	13	13
	72	62	56	53	52